

УДК: 152.3

**С. Арабаджи-Сапункова, аспірантка
кафедри ПНПУ им. К.Д. Ушинського**

**ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ –
ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ РІВНІВ І ТИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ
АДАПТАЦІЇ**

Анотація. В статті представлені результати дослідження особливостей особистості психологів з різними рівнями і типами професійної адаптації, наведено характеристику особистісного профілю кожного типу. Встановлено, що найбільш ключовими з точки зору професійної адаптації, виступають саме індивідуально-психологічні особливості адаптивності особистості.

Ключові слова: професійна адаптація, адаптивність, рівні і типи професійної адаптації.

С. Арабаджи-Сапункова

**ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЛИЦ –
ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РАЗЛИЧНЫХ УРОВНЕЙ И ТИПОВ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ**

Анотация. В статье представлены результаты исследования особенностей личности психологов с различными уровнями и типами профессиональной адаптации, представлена характеристика личностного профиля каждого типа. Установлено, что наиболее ключевыми с точки зрения профессиональной адаптации выступают индивидуально-психологические особенности адаптивности личности.

Ключевые слова: профессиональная адаптация, адаптивность, уровни и типы профессиональной адаптации.

S. Arabadgi-Sapunkova

**INDIVIDUALLY-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PERSONS -
REPRESENTATIVES OF DIFFERENT LEVELS AND TYPES OF
PROFESSIONAL ADAPTATION**

***Resume.** In the article the results of research of features of personality of psychologists with different levels and types of professional adaptation are presented, description of personality of every type is presented. It is set that most key with the currents of sight of professional adaptation come forward features of adaptiveness of personality.*

***Keywords:** professional adaptation, adaptiveness, levels and types of professional adaptation.*

Постановка проблеми. Різноманіття теоретико-методологічних поглядів на проблему професійної адаптації відображає складність феномена, що вивчається, і його неоднозначність в системі наукового знання. Це істотно ускладнює розробку практичних прийомів і засобів оптимізації адаптації особистості до професійної діяльності.

Актуальність проблеми дослідження. Відносна завершеність процесу адаптації, відповідність особистості основним вимогам і соціальним очікуванням є основною умовою оптимального функціонування особистості в даному соціальному середовищі. Особливо актуальним це положення є для вирішення проблем адаптації психологів в різних установах, оскільки практичний психолог – нова та вже досить поширена професія, впровадження якої в значній мірі пов'язане з несформованістю соціальних очікувань та уявлень про неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей професійної адаптації особистості відбувається у міждисциплінарному науковому просторі, про що свідчить інтерес до вказаної проблематики з боку багатьох наукових дисциплін, зокрема філософії, соціології,

культурології, історії, педагогіки, психології і психотерапії. У психологічній науці особливості професійної адаптації розглядаються у зв'язку з дослідженням проблем адаптації особистості в контексті загальної психології^{1,2}; психології розвитку³; соціальної психології⁴; психології праці⁵.

Мета публікації – встановити особливості психологів – представників різних півнів і типів професійної адаптації.

Виклад основного матеріалу. У роботі використовувалася система методів, що включає теоретичний аналіз літератури за обраною проблематикою, методи спостереження, бесіди, анкетування, тестування. Комплекс психодіагностичних методик склали: Тест-опитувальник адаптивності О. Саннікової, О. Кузнецової, Методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса, Р. Даймонда, Шкала стресостійкості та соціальної адаптації Холмса-Раге, Шістнадцятифакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла (форма 13-PF). Для діагностики показників професійної адаптації психологів у сфері їх професійної діяльності відповідно до правил психодіагностики і психометрики був створений (у співавторстві) «Опитувальник професійної адаптації психологів».

У дослідженні взяли участь 186 осіб, студенти випускних курсів вищих навчальних закладів м. Одеси (у віці від 19 до 22 років), що навчаються за спеціалізацією «Психологія», «Практична психологія».

Для того, щоб встановити типологічні особливості осіб – представників різних рівнів і типів професійної адаптації було здійснено розподіл досліджуваних на три умовні групи за вказаними рівнями (тобто низький,

---

¹ Александровский Ю.А. Состояния психической дезадаптации и их компенсация / Ю.А. Александровский. - М.: Наука, 1976.-277с.

² Санникова О. П. Адаптивность личности [Текст] : монография. / О.П. Санникова, О.В. Кузнецова. - О. : Изд. Н.П.Черкасов, 2009. - 258 с.

³ Конарева І.Н. Індивідуально-психологічні детермінанти адаптаційного потенціалу особистості / І.Н. Конарева // Актуальні проблеми психології. – Т.7. – Вип. 24. – С. 135-143.

⁴ Панок В. Г. Основні напрями професійного становлення особистості практичного психолога у вищій школі / В. Г. Панок // Практична психологія та соціальна робота. - 2003. - N 4 . - С. 14-16.

⁵ Назаренко О. В. Теоретичний аналіз проблеми професійної адаптації / О. В. Назаренко [Електронний ресурс] // Режим доступу до статті – http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2009_74_2/9.pdf

середній, високий рівні професійної адаптації). Для з'ясування статистично значущих відмінностей між представниками цих груп було здійснено розрахунок t-критерію Стьюдента за показниками методик «Шкала стресостійкості і соціальної адаптації» Холмса-Раге, Методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда, Шістнадцятифакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла, форма 13-PF, Тест-опитувальник адаптивності О. П. Саннікової, О. В. Кузнєцової та Опитувальника професійної адаптації психологів.

Результати розрахунків представлені в табл. 1 – табл. 9.

Таблиця 1

Відмінності між показниками соціально-психологічної адаптації психологів з низьким та середнім рівнями професійної адаптації

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Низький рівень	Середній рівень	
Професійна адаптація	99,0161	67,3710	99,0161***
Адаптація	23,6977	46,3184	-50,6918***
Самоприйняття	34,4559	58,9108	-30,2544***
Прийняття інших	30,3716	49,1617	-18,6705***
Емоційний комфорт	24,7195	51,2838	-32,5012***
Інтернальність	25,6408	51,0488	-31,7740***
Домінування	30,6899	44,8044	-8,5246***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 1, між групами досліджуваних з низьким та середнім рівнями професійної адаптації встановлено відмінності

між всіма показниками соціально-психологічної адаптації на рівні вірогідності $p < 0,001$. Отже вони відрізняються не тільки за кількісними показниками, а й за якісними ознаками. Так, для психологів з низьким рівнем професійної адаптації характерні: неприйняття себе, ускладнення в прийнятті інших, переживання емоційного дискомфорту, екстернальний локус контролю, схильність до підкорення, низький рівень соціально-психологічної адаптації.

Розглянемо відмінності між індивідуально-типологічними особливостями адаптивності психологів з низьким та середнім рівнями професійної адаптації (табл. 2).

Таблиця 2

Відмінності між індивідуально-типологічними особливостями адаптивності психологів з низьким та середнім рівнями професійної адаптації

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Низький рівень	Середній рівень	
ШОСС	9,4032	37,9516	-38,3139***
ЛСС	9,5161	37,9839	-37,3213***
ТОСО	9,5161	37,9194	-37,8469***
СЕП	20,8387	7,9516	8,2416***
ГЗ	24,0645	8,1129	8,3063***
ГПН	20,5968	8,0000	6,5672***
ГДМ	20,5645	8,4516	6,3837***
ЗПА	16,3571	20,9101	-36,6629***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 3, між групами досліджуваних з низьким та середнім рівнями професійної адаптації встановлено відмінності між показниками адаптивності особистості на рівні вірогідності $p < 0,001$. Отже отримано не тільки кількісні, а й якісні відмінності. Зокрема, для психологів з низьким рівнем професійної адаптації характерні: вузькість охоплення сигналів соціуму, ускладнення розумінні та ієрархізації сигналів соціуму, нестійкість емоційних переживань, слабо розвинена орієнтація в соціальних очікуваннях, неготовність до змін, дій для подолання невдачі та досягнення мети, низький рівень загальної адаптивності.

Розглянемо відмінності особистісних рис психологів з низьким та середнім рівнями професійної адаптації (табл. 3).

Таблиця 3

Відмінності між показниками особистісних рис психологів з низьким та середнім рівнями професійної адаптації

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Низький рівень	Середній рівень	
Стресостійкість	363,9032	258,0484	17,0582***
B	3,1935	4,5484	-9,4932***
C	4,3387	7,2903	-18,2746***
H	4,1129	6,5968	-17,6232***
I	8,9032	6,9839	16,0031***
L	6,5645	5,7903	3,0386**
N	2,7097	5,6774	-21,7640***

O	7,9355	6,0000	14,6801***
Q1	5,9839	7,4839	-4,3367***
Q2	5,4032	6,6290	-3,6045***
Q3	3,0968	5,7097	-20,3756***
Q4	4,6290	8,1290	-11,6147***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; ** - $p < 0,01$; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 3, між групами досліджуваних з низьким та середнім рівнями професійної адаптації встановлено відмінності за кількісними показниками особистісних рис на рівнях вірогідності $p < 0,01$ та $p < 0,001$. Отже, ці групи досліджуваних відрізняються не тільки за кількісними показниками, а й за якісними ознаками. Так, для психологів з низьким рівнем професійної адаптації характерні: низький рівень стресостійкості, висока міра наслідування нормам, тривожність, конформність, занадто велика підозрілість.

З встановлених при аналізі результатів якісних відмінностей можна дійти висновку, що психологи з низьким рівнем професійної адаптації відповідають певному типу адаптації – дезадаптивному, що характеризується наступними властивостями: низький рівень стресостійкості, соціально-психологічної адаптації, самоприйняття, прийняття інших, зовнішній локус контролю, низький рівень адаптивності, висока міра наслідування нормам, тривожність, конформність, занадто велика підозрілість, а також вузькість охоплення сигналів соціуму, складність в їх розпізнаванні і ієрархізації, слабка орієнтація в очікуваннях соціуму, нездатність до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, нездатність змінюватися і нестійкість емоційних переживань.

Окрім того, можна дійти висновку, що найбільш ключовими з точки зору професійної адаптації виступають саме індивідуально-типологічні

особливості адаптивності особистості (вузькість охоплення сигналів соціуму, складність в їх розпізнаванні і ієрархізації, слабка орієнтація в очікуваннях соціуму, нездатність до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, нездатність змінюватися і нестійкість емоційних переживань).

Надалі, розглянемо відмінності, що були встановлені між показниками соціально-психологічної адаптації психологів з середнім та високим рівнями професійної адаптації (табл. 4, в таблиці наведені тільки статистично значущі результати).

Таблиця 4

Відмінності між показниками соціально-психологічної адаптації психологів з середнім та високим рівнями професійної адаптації

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Середній рівень	Високий рівень	
Професійна адаптація	99,0161	132,0484	-24,0952***
Адаптація	46,3184	79,0930	-62,4247***
Самоприйняття	58,9108	83,8446	-26,8368***
Прийняття інших	49,1617	83,9028	-32,2440***
Емоційний комфорт	51,2838	81,4659	-42,3460***
Інтернальність	51,0488	79,6002	-34,8306***
Домінування	44,8044	70,9543	-17,8435***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 4, між групами досліджуваних з середнім та високим рівнями професійної адаптації встановлено відмінності

між всіма показниками соціально-психологічної адаптації на рівні вірогідності $p < 0,001$. Отже вони відрізняються не тільки за кількісними показниками, а й за якісними ознаками. Так, для психологів з середнім рівнем професійної адаптації характерні: прийняття окремих рис себе, умовне прийняття інших, переживання емоційного комфорту, інтернальний локус контролю в стабільних ситуаціях та екстернальний – у стресових, схильність до підкорення авторитетам, середній рівень соціально-психологічної адаптації.

Розглянемо відмінності між індивідуально-типологічними особливостями адаптивності психологів з середнім та високим рівнями професійної адаптації (табл. 5).

Таблиця 5

Відмінності між індивідуально-типологічними особливостями адаптивності психологів з середнім та високим рівнями професійної адаптації

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Середній рівень	Високий рівень	
ТОСО	37,9194	36,8065	3,5377***
СЕП	7,9516	22,3065	-9,7955***
ГЗ	8,1129	25,2581	-9,3673***
ГПН	8,0000	34,0968	-22,3260***
ГДМ	8,4516	33,9355	-22,6986***
ПЗЗ	27,6452	25,8710	2,7579***
ЗПА	20,9101	32,4539	-24,7891***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 5, між групами досліджуваних з середнім та високим рівнями професійної адаптації встановлено відмінності між показниками адаптивності особистості на рівні вірогідності $p < 0,001$. Отже ці групи досліджуваних мають не тільки кількісні, а й за якісні відмінності. Так, для психологів з середнім рівнем професійної адаптації характерні: неточність орієнтації в соціальних очікуваннях, нестабільність емоційних переживань, неготовність до змін, дій щодо подолання невдач та досягнення мети, середній рівень особистісної адаптованості.

Розглянемо відмінності між показниками особистісних рис психологів з середнім та високим рівнями професійної адаптації (табл. 6).

Таблиця 6

Відмінності між показниками особистісних рис психологів з середнім та високим рівнями професійної адаптації

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Середній рівень	Високий рівень	
Стресостійкість	258,0484	122,6613	20,6230***
B	4,5484	6,5161	-18,0718***
C	7,2903	10,7581	-21,5265***
G	6,6452	7,9355	-8,1016***
H	6,5968	9,7742	-21,6108***
I	6,9839	6,3226	5,5071***
L	5,7903	4,5484	7,8102***
N	5,6774	7,5968	-13,4982***
O	6,0000	3,3710	20,4564***
Q1	7,4839	6,5323	9,1486***
Q2	6,6290	5,5484	12,1695***

Продовження таблиці 6

Q3	5,7097	8,5645	-25,3366***
Q4	8,1290	6,0484	18,5030***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 6, між групами досліджуваних з середнім та високим рівнями професійної адаптації встановлено відмінності між показниками особистісних рис на рівні вірогідності $p < 0,001$. Отже досліджувані психологи відрізняються не тільки за кількісними показниками, а й за якісними ознаками. Так, для психологів з середнім рівнем професійної адаптації характерні: напруженість, невміння враховувати думку оточення, високий самоконтроль.

З встановлених при аналізі результатів якісних відмінностей можна дійти висновку, що психологи з середнім рівнем професійної адаптації відповідають певному типу адаптації – потенційно адаптивному, що характеризується наступними властивостями: середній рівень стресостійкості, соціально-психологічної адаптації, самоприйняття, прийняття інших, середній рівень адаптивності, напруженість, невміння враховувати думку оточення, високий самоконтроль, широта охоплення сигналів соціуму, легкість в їх розпізнаванні і ієрархізації, хороша орієнтація в очікуваннях соціуму поєднуються з нездатністю до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, неготовністю змінюватися і нестійкістю емоційних переживань.

Надалі, розглянемо відмінності, що були встановлені між показниками соціально-психологічної адаптації психологів з низьким та високим рівнями професійної адаптації (табл. 7).

Відмінності між показниками соціально-психологічної адаптації психологів з низьким та високим рівнями професійної адаптації

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Низький рівень	Високий рівень	
Професійна адаптація	67,3710	132,0484	-41,048***
Адаптація	23,6977	79,0930	-131,169***
Самоприйняття	34,4559	83,8446	-74,017***
Прийняття інших	30,3716	83,9028	-84,494***
Емоційний комфорт	24,7195	81,4659	-82,280***
Інтернальність	25,6408	79,6002	-71,416***
Домінування	30,6899	70,9543	-32,744***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 7, між групами досліджуваних з низьким та високим рівнями професійної адаптації встановлено відмінності між всіма показниками соціально-психологічної адаптації на рівні вірогідності $p < 0,001$. Отже виділені групи досліджуваних психологів відрізняються як за кількісними показниками, так і за якісними ознаками. Так, для психологів з високим рівнем професійної адаптації характерні: прийняття себе, прийняття інших, переживання емоційного комфорту, інтернальний локус контролю, схильність до домінування, високий рівень соціально-психологічної адаптації.

Розглянемо відмінності між індивідуально-типологічними особливостями адаптивності психологів з низьким та високим рівнями професійної адаптації (табл. 8).

**Відмінності між індивідуально-типологічними особливостями
адаптивності психологів з низьким та високим рівнями професійної
адаптації**

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Низький рівень	Високий рівень	
ШОСС	9,4032	37,5645	-36,607***
ЛСС	9,5161	37,2097	-33,583***
ТОСО	9,5161	36,8065	-35,723***
ГПН	20,5968	34,0968	-6,049***
ГДМ	20,5645	33,9355	-6,108***
ПЗЗ	28,1774	25,8710	3,301***
ЗПА	16,3571	32,4539	-34,017***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 8, між групами досліджуваних з низьким та високим рівнями професійної адаптації встановлено відмінності між показниками адаптованості особистості на рівні вірогідності $p < 0,001$. Отже, ці групи досліджуваних розрізняються як за кількісними показниками, так і за якісними ознаками. Так, для психологів з високим рівнем професійної адаптації характерні: широта охопту сигналів соціуму, легкість розпізнавання та ієрархізації сигналів соціуму, точність орієнтації в соціальних очікуваннях, готовність до дій для подолання невдач і досягнення успіху, високий рівень загальної адаптованості.

Розглянемо відмінності між особливостями адаптивності психологів з низьким та високим рівнями професійної адаптації (табл. 9).

Таблиця 9

Відмінності між показниками особистісних рис психологів з низьким та високим рівнями професійної адаптації

Показники методик	Середній показник, $\bar{X}$		Значення t-критерію
	Низький рівень	Високий рівень	
Стресостійкість	363,9032	122,6613	32,645***
B	3,1935	6,5161	-25,711***
C	4,3387	10,7581	-44,344***
G	6,0323	7,9355	-5,389***
H	4,1129	9,7742	-35,711***
I	8,9032	6,3226	30,561***
L	6,5645	4,5484	9,226***
N	2,7097	7,5968	-45,468***
O	7,9355	3,3710	46,649***
Q3	3,0968	8,5645	-46,336***
Q4	4,6290	6,0484	-4,618***

*Примітка: в таблиці представлені тільки статистично значущі результати; *** - $p < 0,001$.

Як бачимо з даних, наведених в табл. 9, між групами досліджуваних з низьким та високим рівнями професійної адаптації встановлено відмінності між показниками особистісних рис на рівні вірогідності $p < 0,001$. Отже досліджувані з вказаних груп відрізняються не тільки за кількісними

показниками, а й за якісними ознаками. Так, для психологів з високим рівнем професійної адаптації характерні: високий рівень стресостійкості, добре розвинене абстрактне мислення, емоційна стабільність, розвинена емпатія, прозорливість, упевненість в собі, високий контроль проявів емоцій і поведінки.

Окрім того, можна дійти висновку, що найбільш ключовими з точки зору професійної адаптації, виступають саме індивідуально-типологічні особливості адаптивності особистості (широта охоплення сигналів соціуму, легкість в їх розпізнаванні і ієрархізації, добра орієнтація в очікуваннях соціуму, здатність до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, здатність змінюватися і стійкість емоційних переживань).

З встановлених при аналізі результатів якісних відмінностей можна дійти висновку, що психологи з високим рівнем професійної адаптації відповідають певному типу адаптації – адаптивному, що характеризується наступними властивостями: високий рівень стресостійкості, соціально-психологічної адаптації, самоприйняття, прийняття інших, емоційного комфорту, виражена інтернальність, прагнення до домінування, високий рівень адаптивності, добре розвинене абстрактне мислення, емоційна стабільність, розвинена емпатія, прозорливість, упевненість в собі, високий контроль проявів емоцій і поведінки, широта охоплення сигналів соціуму, легкість в їх розпізнаванні і ієрархізації, хороша орієнтація в очікуваннях соціуму, здатність до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, готовність змінюватися і стійкість емоційних переживань.

Висновки. Отже, завдяки проведеному аналізу встановлено індивідуально-типологічні відмінності психологів з різними рівнями професійної адаптації, що відповідають певним типам адаптації. Так, для психологів з низьким рівнем професійної прогнозованої адаптивності (дезадаптивний тип) характерні наступні відмінності: низький рівень стресостійкості, соціально-психологічної адаптації, самоприйняття,

прийняття інших, зовнішній локус контролю, низький рівень адаптивності, висока міра наслідування нормам, тривожність, конформність, занадто висока підозрілість, а також вузькість охоплення сигналів соціуму, складність в їх розпізнаванні і ієрархізації, слабка орієнтація в очікуваннях соціуму, нездатність до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, нездатність змінюватися і нестійкість емоційних переживань.

Для психологів з середнім рівнем професійної адаптивності (потенційно адаптивний тип) характерні наступні відмінності: середній рівень стресостійкості, соціально-психологічної адаптації, самоприйняття, прийняття інших, середній рівень адаптивності, напруженість, невміння враховувати думку оточення, високий самоконтроль, широта охоплення сигналів соціуму, легкість в їх розпізнаванні і ієрархізації, хороша орієнтація в очікуваннях соціуму поєднуються з нездатністю до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, неготовністю змінюватися і нестійкістю емоційних переживань.

Для психологів з високим рівнем професійної адаптивності (адаптивний тип) характерні наступні відмінності: високий рівень стресостійкості, соціально-психологічної адаптації, самоприйняття, прийняття інших, емоційного комфорту, виражена інтернальність, прагнення до домінування, високий рівень адаптивності, добре розвинене абстрактне мислення, емоційна стабільність, розвинена емпатія, прозорливість, упевненість в собі, високий контроль проявів емоцій і поведінки, широта охоплення сигналів соціуму, легкість в їх розпізнаванні і ієрархізації, хороша орієнтація в очікуваннях соціуму, здатність до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, готовність змінюватися і стійкість емоційних переживань.

Окрім того, можна дійти висновку, що найбільш ключовими з точки зору професійної адаптації, виступають саме індивідуально-психологічні

особливості адаптивності особистості (широта охоплення сигналів соціуму, легкість в їх розпізнаванні і ієрархізації, добра орієнтація в очікуваннях соціуму, здатність до конструктивних дій, спрямованих на досягнення мети і подолання невдач, здатність змінюватися і нестійкість емоційних переживань).

Перспективні напрями подальших досліджень. Подальшої наукової розробки вимагає вивчення показників адаптивності особистості, що відносяться до різних її рівнів, вивчення адаптивності особистості в онтогенетичному аспекті, дослідження особливостей її функціонування в процесі соціально-психологічної адаптації, розробка психокорекційних програм з урахуванням індивідуальних особливостей адаптивності та ін.